

OBRAZ VLIVU ALKOHOLU NA VZTAHY V RODINĚ V ČESKÉM A SLOVENSKÉM TISKU ROKU 1991

Prostřednictvím Pražské informační služby (odbor výstřižkové služby) sledujeme heslo „rodina a její problémy“. Výše zmíněná firma se smluvně zavazuje zaslat nám každý článek (výstřižek) na toto téma v periodickém (populárním) tisku v ČSFR. Sleduje kolem 80 periodik – ústředních i bývalých krajských deníků a časopisů a večerníky z Bratislavy, Brna, Košic, Ostravy a Prahy. Týdně obvykle obdržíme 20–30 výstřižků. Z materiálu získaného v roce 1991 jsme vybrali sdělení o problémech rodiny vyvolaných alkoholismem. Metodou analýzy diskursu (jde o zaznamenání toho, o čem se ve sledovaném materiálu hovoří) jsme popsali, jak alkohol působí na rodinné vztahy v současnosti, respektive jak o tomto působení referuje tisk. Z roku 1991 archivujeme 28 článků na toto téma. Z toho je 12 v českých a 16 v slovenských časopisech. Tři (vesměs české) jsou typu „kdo

nevěří, ať tam běží“, například: Chlípny kmet. O rozvod se svým mužem Mehmetem (72 roků) požádala v Ankaře Aysa Hamsiová (17letá). „Všechno, co pro něho mělo smysl, byl chlast a sex, ale hlavně sex ...“ stěžovala si mladá Turkyně u soudu (Moravskoslezský večerník, 8. 10. 1991). Čtyřikrát jsme zaznamenali reportáže o tragédiích, vraždách a sebevraždách. Jsou vesměs slovenské a zaujmou již titulky, například: „Nekrolog“ nebo „Masaker v Jasovej“. Ve dvou případech popisuje „reportáž z bahna“ matky-alkoholičky, zanedbávající své děti. Stejně časté jsou statistiky o vlivu alkoholu na rozvodovost (jen v českém tisku). Třikrát nám byl zaslán poradenský text lékaře, popisující dopad alkoholu na rodinu. Pozoruhodná je jeho obecnost, plytkost a mentorující tón. Je problematické, zda dnes může zapůsobit patetické konstatování typu: „Žena, budou-

ci matka, má zvážít, zda její vyvolený má předpoklady dítě nejen zplodit, ale ho i zodpovědně vychovat a vytvářet mu podmínky pro všestranně zdravý vývoj.“ Ne, že by to nebyla pravda, ale ... Text graduje úvahou „je až zarážející, že někdy o ochranu žádá žena, která si vědomě vybrala agresivního alkoholika, a přestože ji bije tak, že první dítě potratí, splodí s ním další 3 – 4 děti“. Těžko říci, zda tento poněkud povýšený přístup „mocného“ vůči „nemocnému“ naladí čtenáře rodinného týdeníku ke spolupráci s lékařem. Psychologicky erudovaný člověk si klade otázku, zda autorka článku ví něco o spletitostech lidské motivace nebo o tom, že „umění říci ne“ není dáno každé manželce alkoholika.

Jindy se v článku lékaře objevuje zajímavý rozpor: „Ať jsou naše hodnoty jakékoliv, máme vést dítě k rozlišování toho, co je pro ně dobré a co zlé“. Jenomže právě to, co je dobré a co je zlé, vyplývá z hodnotového systému. Bonmot dí, „co je pro jednoho perfektní, je pro druhého perverzní“.

Ojedinelé publikované články jsou například o snižování zábrán alkoholem, což vede k sexuální rizikovému chování. Dále například o muži, který před listopadem 1988 pil s mocnými a poté týral rodinu. Po listopadu pije s jinými mocnými a k rodině se chová stejně. Dále se píše o týrání dětí, o alkoholismu v Maďarsku a jeho vlivu na rozvodovost, o nedobytnosti dlouhého výživného u nezaměstnaného alkoholika atd. Instruktivně a zcela bez povýšenosti je podána zpráva o rodinné terapii alkoholiků v jistém specializovaném středisku.

Slovenské články jsou více zaměřeny na „tragédie z vlastních zdrojů“ než články české. Češi častěji publikují suchou statistiku. Slovenský tisk dává přednost „šťavnatým“ titulům jako: „Keď muži dávajú prednosť poháriku“.

Predběžné závěry

O negativním vlivu alkoholu na rodinu se v našem současném tisku píše poměrně málo. Ve většině periodik se na toto téma během roku neobjeví žádný článek. V tomto směru je situace horší v ČR než v SR.

Čtenář se o alkoholu v rodině dočte v souvislostech, které ho nevyvedou z dobré, konzumentské míry. Pravděpodobně se nepovažuje za potenciálního vraha, tyрана dětí ani za osobu ohroženou AIDS. Muži nebezpečí rozvodu obecně podceňují. Zdá se, že statistické údaje o vlivu alkoholu na rozvodovost spíše „přehlédnou“. A i kdyby nepřehlédli, oni přece nejsou alkoholiky. V našem tisku, kupříkladu, chybí přesvědčivá informace o „patologii všedního dne“. O tom, že pití nevyvolává jen drastické a tragické potíže, ale řadu jiných, byť méně

ně nápadných problémů. Chybí důsledná ekonomická osvěta o výdajích za alkohol v kontextu finančních potíží řady lidí, včetně nezaměstnaných. Chybí varování před zdánlivě neprobémovým, ale již návykovým pitím u mladých lidí ve věku nejvyšší statečnosti. S výjimkou naprostoého debaku nenajdeme zmínku o nadměrném pití žen.

V psychologii se dnes považuje za prokázané, že klasická osvěta je mrtva. Působí buď málo nebo vůbec ne. Představa, že by novinový článek změnil postoje lidí, zvláště pokud je bude peskovat, je mylná. Mentorující tón protialkoholní osvěty je záležitost překonaná. Soudíme, že spíše škodí, než by pomáhal. Alkoholika nenapraví a jeho rodinné příslušníky utvrdí v názoru, že institucím je nejlépe se vyhnout.

V tisku nenajdeme přehled různých institucí a spolků, které se snaží problémy alkoholismu tak či onak řešit. Dokonce i na dopis čtenáře, dotazující se po něčem podobném, odpovídá lékařka karatelsky, tak jak bylo citováno výše.

Česká a slovenská alkoholologie měla v minulosti vynikající popularizátory. Osobnosti, které dovedly promluvit tak, aby posluchače zaujaly, aby s nimi souzněl. Analýza materiálů v současném tisku ukazuje, že podobné osobnosti dnes do značné míry chybějí. Je to dvojnásobná škoda uvědomíme-li si, že rok 1991 je mimo jiné i rokem, kdy bylo ukončeno vydávání Zápisu z Apolináře.

V minulosti bylo „téma alkohol“ mnohdy problematické, neboť naznačovalo, že v naší harmonicky se rozvíjející, vyspělé socialistické společnosti přece jen ještě přežívají určité negativní jevy, byť je to s podivem. Dnes jsme světsky nelitostně kontroly korunou. Tisk, chce-li přežít, musí vydělávat. Chce články, pro které si čtenář periodikum koupí. Ideologický dozor se dá ošálit, ekonomický ne. Na publicistické rutině, elánu a chuti alkoholů bude v budoucnu záležet, zda se čtenáři v tisku dozvědí solidní a přitom atraktivní informace, nebo zda se budou muset spokojit se zprávami o masakrech a chlípných kmetech v alkoholovém opojení.

Neděláme si žádné iluze o finančním zázemí časopisu Protialkoholický obzor a jeho sponzorů. Přesto by asi stálo za úvahu věnovat protialkoholní osvětě větší pozornost. Eventuálně vpsat, byť třeba jen symbolickou, cenu za nejpozoruhodnější článek na dané téma roku 1992 a dalších. Cena pojmenovaná po některém z alkoholů by neměla být samoúčelnou záležitostí. Vítězný text by bylo možné ve zmíněném časopise otsknout, komentovat a rozebrat. Pro inspiraci a poučení. Bezespору ho je třeba.

MUDr. T. Novák, Brno